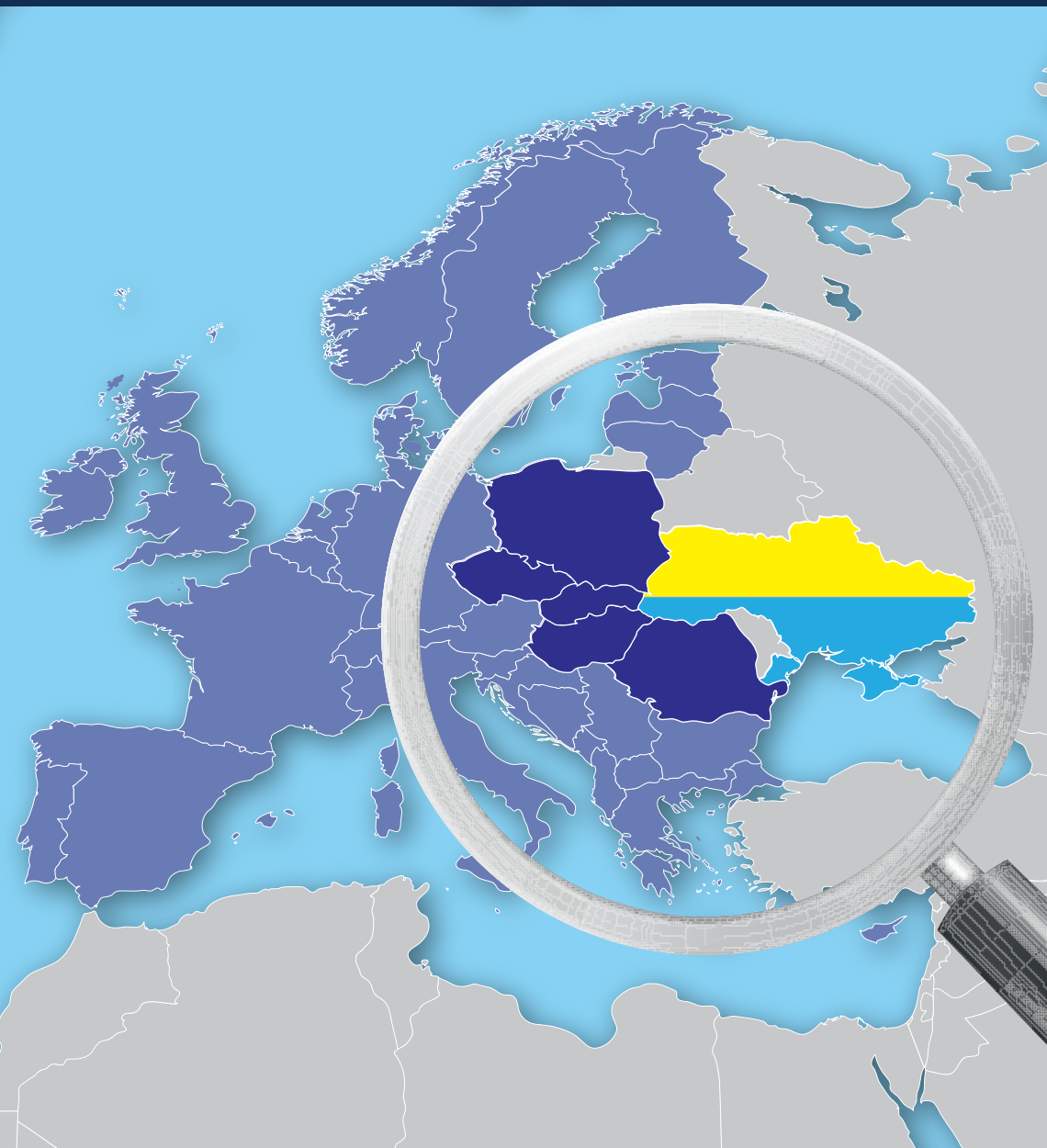

Razumkov
centre

№ 1-2 (197-198)
2025

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА і ОБОРОНА

**ГЛОБАЛЬНІ
СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ
ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

**ГОТОВНІСТЬ ЄВРОПИ
ДО ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ**

**УКРАЇНА-ЄВРОПА:
СТВОРЕННЯ НОВИХ
ТОЧОК ДОТИКУ**

УКРАЇНА І СУСІДНІ КРАЇНИ-ЧЛЕНИ ЄС: НОВІ ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

№ 1-2 (197-198) 2025

ЗМІСТ

- 2 **Юрій ЯКИМЕНКО**
Передмова
- 4 **Василь ЮРЧИШИН, Віктор ЗАМЯТІН**
Інтеграційні особливості сучасного світу:
від спільних цінностей до прагматичних інтересів
- 46 **Микола СУНГУРОВСЬКИЙ**
Засади сек'юритизації економіки: українська модель
- 52 **Тетяна АРТЬОМОВА**
Засади регулювання прав власності в економіці
метавесесвіту: світовий досвід і реалії України
- 59 **Володимир БОДРОВ**
Євроінтеграція України в умовах
економіко-політичних трансформацій ЄС
- 65 **Олена БОРЗЕНКО**
Економічні принципи формування гео економічного
простору сучасності на прикладі ЄС
- 70 **Олена ГЕРАСИМОВА**
Досвід країн Центральної та Східної Європи в підходах
щодо оплати праці медичних працівників для
підвищення престижності професії
- 79 **Ярослав ЖАЛІЛО**
Євроінтеграційні інтенції України в контексті
загальноєвропейських викликів
- 83 **Владислав ЗИМОВЕЦЬ**
Рух капіталів між Україною і сусідніми
країнами-членами ЄС: тенденції та фактори
- 91 **Сергій КОРАБЛІН**
Структура світового виробництва: 2035 рік
- 94 **Костянтин КУЗНЕЦОВ**
Боргова політика України в умовах повномасштабної
війни: виклики для євроінтеграції.
Досвід окремих країн ЄС
- 97 **Ігор МАКАРЕНКО, Людмила ШТАНЬКО**
Україна і ЄС: економічні виклики євроінтеграції.
Гуманітарний аспект
- 102 **Геннадій РЯБЦЕВ**
Політичні та економічні виклики для інтеграції
енергетичних ринків України та ЄС під час війни
та повоєнної відбудови
- 108 **Микола СУДАКОВ**
Між стійкістю та адаптацією: вплив війни в Україні
на соціально-економічну динаміку країн Східної Європи
- 115 **Ганна ХАРЛАМОВА, Марія НАУМОВА,
Олександр БЕДЮХ**
Відкрита наука як драйвер євроінтеграції:
публікаційна активність України в умовах
геополітичних та економічних викликів
- 118 **Віталій ШАПРАН, Наталя ШАПРАН,
Ігор БРІТЧЕНКО**
Вплив війни в Україні на фінансову стабільність країн ЄС
- 125 **Олександр ШАРОВ**
«Вишеградський» досвід запровадження євро:
уроки для України
- 134 **Наталія ШЕЛУДЬКО**
Європейська інтеграція України: системні загрози
- 137 **ОКРЕМІ РЕЗУЛЬТАТИ
СОЦІОЛОГІЧНОГО ОПИТУВАННЯ,
ЩО ПРОВОДИЛОСЯ
СОЦІОЛОГІЧНОЮ СЛУЖБОЮ
ЦЕНТРУ РАЗУМКОВА**

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТР ЕКОНОМІЧНИХ І ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА РАЗУМКОВА

Президент Центру Разумкова –
шеф-редактор журналу
«Національна безпека і оборона»

Юрій Якименко

Генеральний директор
Центру Разумкова

Павло Пинзеник

Наукові редактори випуску

Юрій Якименко,
Василь Юрчишин

Редактори-коректори

Зорина Міщенья
Катерина Ягович

Дизайн і макет

Тетяна Овсяник

Техніко-комп'ютерна
підтримка

Володимир Кекух
Євген Скрипка

Журнал зареєстровано в Державному комітеті інформаційної політики
України, свідоцтво KB № 4122.

Журнал видається з 2000 р. українською та англійською мовами.

Електронне видання.

Адреса редакції:

01032, Київ, бул. Т. Шевченка 336, 7 поверх

тел.: (044) 201-11-98

e-mail: info@razumkov.org.ua, вебсторінка: www.razumkov.org.ua

У разі використання матеріалів, посилання на журнал
«Національна безпека і оборона» є обов'язковим.

Усі фотоматеріали, розміщені в цьому журналі, взяті
із загальнодоступних джерел.

© Центр Разумкова, 2025

МІЖ СТІЙКІСТЮ ТА АДАПТАЦІЄЮ: ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ ДИНАМІКУ КРАЇН СХІДНОЇ ЄВРОПИ

Микола СУДАКОВ,
доцент Академії праці, соціальних відносин та туризму

Війна, що триває в Україні з 2014 р. і набула повномасштабного характеру у 2022 р., стала потужним фактором політичної та економічної турбулентності у Східній Європі. Вона виявила глибинні тенденції, що формувалися протягом останніх десятиліть, та висвітлила відмінності у здатності країн регіону реагувати на зовнішні загрози. У просторі, де співіснують держави з різними моделями розвитку та різною мірою євроскепсису, війна стала не стільки переломним моментом, скільки тестом на адаптивність і стійкість існуючих систем. Її вплив на політичний і економічний ландшафт виявився нерівномірним: для Польщі, країн Балтії та частково Румунії війна стала стимулом до консолідації та посилення стратегічного планування, тоді як для Угорщини чи Словаччини – радше чинником загострення внутрішніх суперечностей. У цьому контексті актуальним є аналіз не лише самого впливу війни, а й характеру та достатності реакції на нього. Зміни, що спостерігаються у сфері економіки, ринку праці та демографії, є безперечними, однак потребує уточнення – чи йдеться про глибоку структурну перебудову, чи радше про тимчасові адаптаційні процеси.

Спробою наблизитися до відповіді на це питання може бути порівняння середньорічних макроекономічних показників, динаміки ринків праці та демографічних трендів для України та країн-сусідів у двох часових зрізах – 2014–2021 рр. (як період відносної стабільності) та 2022–2024 рр. (період повномасштабної війни).

Аналіз показників ВВП, валового нагромадження капіталу, внутрішніх заощаджень та військових витрат показує, що повномасштабна війна суттєво змінила соціально-економічну ситуацію в країнах-сусідах, а в Україні утворила нову **модель військової економіки** – із глибокою трансформацією структури фінансів, інвестицій і споживання.

¹ Transition Report 2023/24: Transitions Big and Small. EBRD, 2023.

² Nations in Transit 2024. Freedom House, 2024.

ВВП КРАЇН ЗА ПАРИТЕТОМ КУПІВЕЛЬНОЇ СПРОМОЖНОСТІ³, поточні міжнародні \$				
Країна	ВВП, ПКС міжнар. 2024, млрд \$	ВВП (середньорічний % приросту/скорочення)		
		Δ% 2014/21	Δ% 2022/24	Δ% 2021/24
ЄС	28 100,0	4,3%	2,9%	4,91%
Естонія	67,7	5,4%	1,6%	3,54%
Латвія	157,0	5,8%	3,2%	5,03%
Литва	81,7	5,4%	2,8%	4,09%
Польща	1840,0	5,8%	2,7%	4,89%
Чехія	618,0	4,8%	3,8%	5,33%
Словаччина	256,0	3,6%	4,7%	5,20%
Угорщина	456,0	5,0%	2,5%	5,01%
Румунія	929,0	7,3%	4,9%	6,50%
Молдова	44,7	6,4%	2,4%	2,37%
Україна	657,0	6,3%	4,8%	-3,13%

Джерело: Розрахунки автора на основі World Bank – World Development Indicators, 2025

Країни-сусіди України та Європейський Союз в цілому у період 2014-2021 рр. демонстрували стале зростання, незважаючи на помітну кризу 2020 р., зумовлену пандемією. Однак після 2021 р. темпи зростання помітно скорочуються. Порівняння динаміки 2022-2024 рр. із ширшим періодом

2021-2024 рр. дозволяє зафіксувати **точку структурного розлому**, спричинену початком війни та зміною інвестиційних і бюджетних пріоритетів у Європі. **Ефект війни чітко простежується** у країнах-реципієнтах українських біженців, особливо в Естонії та Латвії.

ДИНАМІКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ, ЗАОЩАДЖЕНЬ ТА ВІЙСЬКОВИХ ВИТРАТ, 2014-2024 рр. ⁴								
Країна	Валове нагромадження капіталу (середньорічний приріст/скорочення)			Валові внутрішні заощадження (середньорічний приріст/скорочення)			Військові витрати (середньорічний приріст/скорочення)	
	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24	Δ(в. п.) 2014/21	Δ(в. п.) 2021/23
ЄС	0,36	-0,96	-0,43	0,4	-0,1	-0,3	0,02	0,11
Естонія	0,47	-0,93	-1,07	0,0	-1,0	-1,1	0,01	0,42
Латвія	0,19	-2,55	-0,36	0,5	-0,1	-0,2	0,13	0,38
Литва	0,13	-1,02	-1,14	0,1	-0,2	-1,0	0,14	0,09
Польща	0,12	-1,47	-1,04	0,5	-0,7	-0,8	0,04	0,80
Чехія	0,35	-1,66	-0,52	0,0	0,3	0,2	0,05	0,06
Словаччина	0,00	-1,04	-0,68	-0,6	1,0	-0,5	0,09	0,14
Угорщина	0,81	-3,64	-1,83	0,1	-0,2	-0,5	0,06	0,40
Румунія	0,13	-0,89	-0,50	-0,5	-0,6	-0,6	0,06	-0,12
Молдова	0,38	-2,06	-1,43	0,9	-0,8	-1,1	0,01	0,08
Україна	0,13	2,18	1,04	0,4	1,4	-3,4	0,06	16,61

Джерело: Розрахунки автора на основі World Bank – World Development Indicators, 2025

³ World Bank. World Development Indicators, <https://datacatalog.worldbank.org>.

⁴ World Bank. World Development Indicators, <https://datacatalog.worldbank.org>.

Динаміка інвестицій, заощаджень та військових витрат також зазнала помітних змін після 2021 р. Якщо у попередній період 2014-2021 рр. країни-сусіди зберігали відносну стабільність інвестиційної активності та поступове зростання заощаджень, то з початком повномасштабної війни ситуація змінилася.

Після 2022 р. спостерігається **загальне зниження темпів валового нагромадження капіталу** в більшості країн ЄС – від -1,0 до -3,5 в. п., що відображає обережність приватного сектору, спричинену воєнною невизначеністю та зростанням оборонних витрат. Особливо помітним є спад в Угорщині (-3,64 в. п.) і Латвії (-2,55 в. п.), тоді як у Польщі, Литві й Чехії зменшення було помірним і компенсувалося притоком зовнішніх інвестицій.

Країни східного флангу ЄС збільшили частку оборонних видатків, переорієнтувавши ресурси на модернізацію армії, відновлення виробництва техніки та будівництво інфраструктури НАТО. Найбільш помітне зростання відбулося у Польщі (+0,80 в. п.) і країнах Балтії, які розглядають інвестиції у безпеку як довгостроковий елемент економічної політики.

Україна ж демонструє вибухове зростання військових витрат (+16,6 в. п.) у поєднанні

з позитивною динамікою валового нагромадження капіталу (+2,18 в. п.), що вочевидь вказує на масштабну мобілізацію фінансових ресурсів і зовнішню підтримку, що дозволила утримати певну економічну активність навіть у стані війни. Важливо підкреслити, що відзначене зростання капіталу не є ринковим інвестиційним бумом, а відображає державні/міжнародні інвестиції у ВПК, відновлення та інфраструктуру безпеки з переважним навантаженням на державні борги. Тим не менш, переорієнтацію капіталу з приватних інвестицій у державні програми безпеки та відновлення військово-промислового комплексу поступово охоплюють увесь регіон, а зростання військових витрат стало спільним регіональним трендом.

У демографічній та трудовій площині спостерігаються більш радикальні зміни. Після 2022 р. більшість сусідніх країн зазнали значного впливу української міграції, що проявився у позитивному міграційному сальдо та зростанні зайнятості. Польща, Чехія, Литва та Естонія фіксують історично рекордний приплив населення (від +6% до +24%), який частково компенсував дефіцит робочої сили, зумовлений старінням населення. Для Естонії та Литви це стало переломним моментом – вони перейшли від тривалого відтоку до стабільного приросту населення.

ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ТА МІГРАЦІЙНОГО БАЛАНСУ,
(2014-2024 рр.)⁵

Країна	Населення (середньорічний приріст/скорочення)			Коефіцієнт чистої міграції на 1 000 населення (середньорічний приріст/скорочення)	
	Δ% 2014/21	Δ% 2022/24	Δ% 2021/24	Δ% 2014/21	Δ% 2022/24
ЄС	0,1%	0,2%	0,2%	2,7	4,8
Естонія	0,2%	0,6%	0,8%	2,8	12,8
Латвія	-0,7%	-0,3%	-0,3%	-4,8	24,3
Литва	-0,5%	0,7%	0,7%	-2,6	3,4
Польща	-0,4%	-0,2%	-0,3%	0,0	8,7
Чехія	-0,1%	0,7%	0,9%	0,5	9,8
Словаччина	0,0%	-0,1%	-0,1%	0,5	5,5
Угорщина	-0,2%	-0,1%	-0,2%	1,8	3,9
Румунія	-0,5%	0,0%	-0,1%	-1,5	0,8
Молдова	-1,3%	-1,9%	-2,1%	-17,4	5,1
Україна	-0,5%	-2,7%	-3,9%	-0,6	-53,0

Джерело: Розрахунки автора на основі World Bank – World Development Indicators, 2025

⁵ World Bank. World Development Indicators, <https://datacatalog.worldbank.org>.

Молдова демонструє більш суперечливу картину: попри позитивне сальдо міграції (+5%), чисельність населення продовжує скорочуватися (-1,9% на рік), що вказує на глибоку кризу природного відтворення.

Україна навпаки втратила рекордну частку населення (-2,7% щорічно), а коефіцієнт чистої міграції (-53‰) вкотре підтверджує безпрецедентний відтік людей. Проте цей процес став також ключовим фактором регіональної перебудови — саме українські мігранти забезпечили приріст робочої сили у європейських країнах-сусідах та скоріш за все у Європейському Союзі в цілому, змінивши баланс на ринках праці.

Водночас, попри значні демографічні зрушення, пов'язані з притоком українських біженців, рівень зайнятості у більшості країн не зазнав істотних змін, а у деяких випадках навіть підвищився. У 2024 р. середній рівень зайнятості в країнах ЄС становить 54-60% населення працездатного віку. Польща, Чехія, Словаччина, Естонія та Угорщина демонструють найвищі показники — від 57% до 60%, що вочевидь свідчить про активне залученням мігрантів до ринку праці.

Балтійські країни (Естонія, Латвія, Литва) показують різноспрямовану динаміку: у 2014-2021 рр. зайнятість мала тренд зростання (до +0,7 в. п. у Латвії), але після

2022 р. ця динаміка змінилась, що напевно стало наслідком структурного охолодження ринку праці після першої хвилі інтеграції українських переселенців.

Чехія та Польща залишаються одними з найбільш стабільніших ринків праці у Європі — навіть у 2022-2024 рр., рівень зайнятості продовжував зростати (+0,6 та +0,3 в. п. відповідно), що вказує на збереження високого попиту на робочу силу та мінімальний рівень безробіття (2,5%).

Водночас Молдова та Румунія демонструють різноспрямовану динаміку. Молдова має найвищий рівень зайнятості у регіоні (70%), що напевно пояснюється скороченням чисельності населення та вимушеним залученням більшої частки працездатних до економічної активності. Румунія, навпаки, фіксує зниження показників зайнятості (-0,13 в. п.), зокрема серед молоді, попри стабільне зростання ВВП.

Для України ситуація є безпрецедентною: рівень зайнятості у 2021 р. оцінювався на рівні 49%, що набагато нижче за середній показник країн ЄС. Середньорічне скорочення зайнятості у період 2014-2021 рр. (-0,2 в. п.) трансформувалося у ще глибше падіння після 2022 р., що відображає втрату мільйонів робочих місць через бойові дії, окупацію, руйнування підприємств та масову евакуацію населення.

ДИНАМІКА РІВНЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА БЕЗРОБІТТЯ ⁶ , 2014-2024 рр.						
Країна	Зайнятість			Безробіття		
	2024	середньорічний приріст/скорочення		2024	середньорічний приріст/скорочення	
		Δ(в. п.) 2014/21	Δ(в. п.) 2022/24		Δ(в. п.) 2014/21	Δ(в. п.) 2022/24
ЄС	54%	0,3	0,01	5,9%	-0,48	-0,08
Естонія	60%	0,3	-0,16	7,8%	-0,15	0,75
Латвія	58%	0,7	-0,11	7,5%	-0,45	0,52
Литва	57%	0,3	-0,03	6,7%	-0,42	-0,03
Польща	57%	0,6	0,03	2,5%	-0,71	-0,11
Чехія	59%	0,3	0,02	2,5%	-0,41	0,09
Словаччина	58%	0,4	0,03	5,2%	-0,58	-0,30
Угорщина	58%	0,8	0,01	4,4%	-0,46	0,28
Румунія	49%	0,3	-0,13	5,4%	-0,15	-0,08
Молдова	70%	0,5	-0,26	1,4%	-0,08	0,18
Україна	49%	-0,2	—	9,8% ⁷	0,07	—

Джерело: Розрахунки автора на основі World Bank – World Development Indicators, 2025

⁶ World Development Indicators, <https://datacatalog.worldbank.org/public-licenses/#cc-by>.

⁷ Через відсутність актуальних даних наведено показник 2021 р.

Рівень безробіття у країнах-сусідах України залишається порівняно низьким, хоча тенденції після 2022 р. відрізняються за напрямом. У Польщі, Чехії та Словаччині безробіття стабілізувалося на рівні 2,5–5,2%, із незначними коливаннями у межах $\pm 0,3$ в. п., що свідчить про ефективне використання імміграційного ресурсу для підтримки економічної активності. Угорщина, Румунія та Молдова демонструють помірні зміни – у межах $\pm 0,2$ – $0,3$ в. п., при збереженні загальном низького рівня безробіття. Дещо вищі показники відзначаються в Естонії, Латвії та Литві – 6,7–7,8%, що може пояснюватись як сезонними коливаннями, так і певними структурними змінами пов'язаними із інтеграцією біженців у локальні ринки праці.

Аналіз показників загальної динаміки зайнятості та безробіття вказує на те, що ринок праці країн Центральної та Східної Європи виявився найбільш адаптивним у межах ЄС, компенсуючи демографічні втрати імміграцією. Україна ж виступає крайнім випадком регіональної динаміки, де всі загальні тенденції – скорочення населення, відтік робочої сили, зростання навантаження

на державу – проявилися у найгострішій формі.

Динаміка частки доданої вартості у ВВП за секторами економіки демонструє поступову, але системну перебудову структур економіки країн-сусідів у бік посилення ролі сфери послуг. Попри зростання військових витрат після 2022 р. підвищення частки промисловості у ВВП відбулось лише у Чехії та Словаччині. Це пояснюється тим, що значна частина оборонних бюджетів країн ЄС має імпортний і сервісний характер. Більшість закупівель озброєнь здійснюється за кордоном, а витрати на логістику, обслуговування, соціальну підтримку військових і реконструкцію інфраструктури враховуються саме у секторі послуг. Таким чином, навіть у країнах із рекордними військовими видатками (Польща, Румунія, Естонія) зростання фіксується не у промисловості, а у сфері послуг, що свідчить про формування нової «військово-сервісної» моделі зростання, коли оборонні ресурси перерозподіляються через транспорт, комунікації та державне управління.

ДОДАНА ВАРТІСТЬ, % ВВП ЗА ОСНОВНИМИ СЕКТОРАМИ⁸,
(середньорічний приріст/скорочення), 2014-2024 рр.⁹

Країна	Сільське господарство			Промисловість			Послуги		
	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24
ЄС	-0,01	-0,03	0,01	0,04	-0,26	-0,03	-0,04	0,30	0,23
Естонія	-0,15	-0,17	0,00	-0,18	-0,95	-0,54	0,38	0,87	0,54
Латвія	0,07	-0,33	-0,03	0,18	-0,29	-0,31	-0,33	0,52	0,37
Литва	-0,01	-0,45	-0,21	-0,36	-0,75	-0,37	0,27	0,85	0,68
Польща	-0,09	-0,07	0,09	-0,18	-0,94	-0,53	0,09	0,91	0,87
Чехія	-0,08	-0,19	-0,06	-0,63	0,34	0,43	0,78	-0,08	-0,34
Словаччина	-0,09	0,03	0,04	-0,31	0,66	0,28	0,29	-0,27	-0,04
Угорщина	-0,06	-0,25	-0,27	-0,22	-0,14	0,00	0,31	0,71	0,59
Румунія	-0,04	-0,18	-0,33	-0,81	-0,77	-0,26	1,10	0,60	0,69
Молдова	-0,44	-0,34	-0,87	-0,06	-0,77	-0,96	0,39	1,13	1,91
Україна	0,09	-0,49	-0,94	0,04	0,34	-1,03	-0,28	-0,37	2,18

Джерело: Розрахунки автора на основі World Bank – World Development Indicators, 2025

⁸ Показники подано за методологією Світового банку (World Development Indicators). Згідно з нею, до Промисловості (англ. Industry) окрім добувної та переробної промисловості віднесено також сектори Енергетики та Будівництва. До сфери Послуг (англ. Services) віднесено також транспорт, торгівлю, інформаційні технології, фінансові послуги, освіту, охорону здоров'я та державне управління. Це означає, що навіть оборонні витрати можуть відображатися у секторі послуг, якщо вони реалізуються через логістику, фінансування чи соціальні програми.

⁹ World Bank. World Development Indicators, <https://datacatalog.worldbank.org>.

Економіка Молдови демонструє найбільш помітну динаміку, де різке скорочення частки промисловості (-0,77 в. п.) і сільського господарства (-0,34 в. п.) компенсується стрімким зростанням сфери послуг (+1,13 в. п.). Вочевидь, що Молдова перебуває у тренді формування споживчої моделі економіки, орієнтованої на торгівлю та фінансові перекази мігрантів та загалом низькоінвестиційної економіки.

В Україні структурний ефект війни виявився ще контрастнішим: у 2022-2024 рр. частка сільського господарства скоротилася на -0,49 в. п., промисловості – на -1,03 в. п., тоді як послуги втратили -0,37 в. п. Ці зміни мають не циклічний, а шоковий характер і відображають прямий вплив руйнувань, втрат територій і порушення

логістики. На тлі регіонального переходу до «економіки послуг» Україна демонструє формування моделі воєнної централізації, коли ресурсна мобілізація підтримує оборону, але не відновлення виробництва.

Динаміка структури зайнятості підтверджує тенденції, виявлені у структурі ВВП. Промисловість продовжує втрачати робочу силу навіть у тих країнах, де частка промислового виробництва у ВВП демонструє відносну стабільність або незначний приріст – зокрема в Чехії та Словаччині. З урахуванням зростанням оборонних витрат це може свідчити про певне підвищення продуктивності через автоматизацію та поруч з цим про загальне поступове звуження промислового ядра регіону.

ЗАЙНЯТИСТЬ ЗА СЕКТОРАМИ, (середньорічний приріст/скорочення), 2014-2024 рр. ¹⁰									
Країна	Сільське господарство			Промисловість			Послуги		
	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24	Δ в. п. 2014/21	Δ в. п. 2022/24	Δ в. п. 2021/24
ЄС	-0,13	-0,08	-0,10	-0,04	-0,13	-0,16	0,17	0,21	0,26
Естонія	-0,15	0,00	-0,03	-0,14	-0,62	-0,55	0,29	0,62	0,58
Латвія	-0,09	-0,02	-0,01	-0,04	-0,36	-0,20	0,13	0,37	0,21
Литва	-0,48	-0,20	-0,08	0,19	0,05	-0,14	0,29	0,15	0,22
Польща	-0,39	-0,33	-0,27	0,05	-0,59	-0,43	0,34	0,92	0,70
Чехія	-0,03	0,03	0,07	-0,15	-0,60	-0,38	0,18	0,57	0,31
Словаччина	0,01	-0,08	-0,28	0,04	-0,47	-0,52	-0,05	0,55	0,80
Угорщина	-0,04	0,03	0,01	0,12	-0,10	-0,09	-0,08	0,07	0,08
Румунія	-1,19	-0,17	-0,33	0,42	0,38	0,29	0,76	-0,21	0,04
Молдова	-0,27	-2,12	-1,82	0,20	0,32	0,36	0,07	1,80	1,46
Україна	-0,08			-0,12			0,20		

Джерело: Розрахунки автора на основі World Bank – World Development Indicators, 2025

У решті країн-сусідів – Польщі, Естонії, Латвії, Литві, Угорщині – скорочення зайнятості у промисловості є сталим трендом, що вочевидь пов'язано як із подрібненням виробництв, так й іншими чинниками, зокрема з ростом енергетичних витрат і дефіцитом робочої сили тощо. Водночас сектор послуг продовжує зростати, стаючи головним резервом працевлаштування. Найвищі темпи приросту спостерігаються у Польщі (+0,9 в. п.), Естонії (+0,6) та Чехії (+0,6), де сфера послуг виступає компенсатором промислового спаду.

Для України цей процес має кризовий характер: промисловість і сільське господарство скорочуються, а зростання зайнятості у сфері послуг зумовлене переважно державним, безпековим і гуманітарним секторами, тобто не є показником економічного відновлення.

Таким чином, структурна переорієнтація ринків праці на користь сфери послуг стала загальною рисою регіону, тоді як промисловість поступово втрачає роль основного роботодавця – навіть у країнах, де зберігається промисловий потенціал.

¹⁰ World Bank. World Development Indicators, <https://datacatalog.worldbank.org>.

У підсумку можна констатувати, що попри очікування глибоких структурних зрушень, економічні показники Польщі, Чехії, країн Балтії та Румунії демонструють радше адаптаційні коливання, ніж кризові зміни. Вплив війни — через втрату російського ринку, приплив українських біженців і зростання оборонних витрат виявився помірним і контрольованим. Після короткого сповільнення у 2022 р. більшість країн відновили зростання ВВП, підтримуване внутрішнім попитом, державними витратами та європейськими фондами. Це дозволило зберегти рівень зайнятості, утримати інфляцію під контролем і уникнути рецесії. Польща, Чехія, Румунія та країни Балтії навіть частково виграли від перерозподілу виробничих і логістичних потоків з України та Росії.

У більшості країн регіону спостерігається поступове, а не різке скорочення зайнятості у промисловості, навіть там, де виробництво збільшилося. Це свідчить про технологічне оновлення, автоматизацію та підвищення продуктивності праці, але не про розширення промислової бази. Сектори, пов'язані з обороною, логістикою та енергетикою, стали головними бенефіціарами поточних трансформацій, проте їхній вплив поки обмежений.

Зростання зайнятості у послугах спостерігається у всіх країнах регіону, що частково пояснюється інтеграцією українських мігрантів, розширенням державного сектора та розвитком цифрової економіки. Для країн ЄС цей процес має еволюційний характер, тоді як для України — кризово-мобілізаційний.

Україна — єдина країна, де війна дійсно змінила економічну модель. Усі ключові показники свідчать про формування економіки виживання: скорочення промисловості, різке падіння інвестицій, зростання військових витрат і переорієнтацію зайнятості на державний та безпековий сектор. На цьому тлі економіки сусідів виглядають радше вигодонабувачами конфлікту — отримуючи доступ до дешевшої робочої сили, транзитних потоків і додаткових фінансових ресурсів ЄС. Отже в цілому для регіону війна скоріше виявилась стрес-тестом, який підтвердив його стійкість. Східна Європа не трансформувалася в «прифронтову економіку», а радше у зону обережного зростання з вибірковими вигодами для країн, що виявили гнучкість у промисловій політиці, зайнятості та енергетиці. Україна ж залишається винятком, де війна не просто сповільнила розвиток, а змінила його структуру.

Очевидність безпекового інтересу військової та економічної підтримки України для цих країн стикається з прагматичними економічними розрахунками, що нерідко вступають у суперечність із задекларованою політичною солідарністю. Для урядів цих країн допомога Україні виявилась не лише проявом підтримки, але й інструментом перерозподілу вигід у межах ЄС, зокрема доступу до європейських фондів, оборонних контрактів, транзитних потоків і робочої сили. Польща, Словаччина та Румунія, зміцнюючи власну роль як логістичних і промислових хабів, прагнуть максимально використати економічні можливості, що виникли внаслідок війни. Тож цілком природно виглядають намагання контролювати експортні канали України, періодичні торговельні суперечки, та обережне ставлення до довгострокового відкриття власних ринків для українських товарів.

Поруч із цим неоднозначна риторика США щодо власних зобов'язань по захисту членів альянсу зумовила поступове переосмислення необхідного обсягу та ролі оборонних витрат. Зростання бюджетів на оборону супроводжується спробами локалізувати виробництво озброєнь, розвивати ремонтні бази, формувати нові промислові ланцюги, передусім у Польщі, Чехії, Словаччині та Румунії, що у свою чергу змушує розглядати оборонні витрати не як тягар, а як інвестицію у внутрішню промисловість, технології та зайнятість. Паралельно підсилення гібридного тиску Росії — від очевидних диверсій до провокаційних порушень повітряного простору військовою авіацією та БпЛА — змусило ЄС загалом та найбільше країни Балтії, Польщу, Данію, Швецію, Фінляндію та Німеччину винести питання безпеки на перший план, з усвідомленням величезних прогалин у цій сфері.

Таким чином, політика європейських країн-сусідів України формується у складному переплетенні взаємозалежності, економічних розрахунків та різних рівнів сприйняття безпеки/небезпеки. У результаті взаємодія з Україною набуває подвійного характеру політичної необхідності та одночасно економічної привабливості та обтяжливості. Стратегічна важливість допомоги, стикається з суспільною втомою, страхом ескалації та зростанням політичної турбулентності, що підживлює популізм і євроскепсис. Відтак і характер взаємин з Україною виглядає вельми неоднозначним, що поєднує партнерство, конкуренцію та взаємозалежність, де питання безпеки, економіки та політики утворюють складну, несталу рівновагу.